

Philip Kerr

Vergeven en vergeten

1957

*Bernie Gunther wordt naar Athene gestuurd
om een claim over een gezonken schip
van een Duitser te onderzoeken*

ISBN 978-90-225-8286-2
ISBN 978-94-023-1073-3 (e-book)
NUR 305

Oorspronkelijke titel: *Greeks Bearing Gifts*
Oorspronkelijke uitgever: G.P. Putnam's Sons, an imprint of Penguin Random House LLC
Vertaling: Jan Pott
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: iStock
Zetwerk: Mat-Zet bv, Soest

Het citaat van Tacitus op pagina 7 is afkomstig uit *Het leven van Agricola*, vertaald door Vincent Hunink (Amsterdam: Athenaeum – Polak & Van Genneep, 2016)

© 2018 Thynker Ltd. All rights reserved.
© 2018 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Dit boek is voor Chris Anderson en Lisa Pickering,
ik ben jullie erg dankbaar.*

Rovers van de hele wereld: eerst alles verwoesten en dan bij gebrek aan land de zee afzoeken. Is de vijand welvarend? Dan zijn ze inhalig. Arm? Dan willen ze macht. [...] Roven, moorden, plunderen noemen zij met een leugen 'heerschappij' en waar ze een woestenij aanrichten spreken ze van 'vrede'.

– TACITUS, *Het leven van Agricola*

Proloog

Januari 1957

Dit zou het slechtste verhaal zijn, ooit door iemand verteld, als het niet allemaal tot in het kleinste detail precies zo was gebeurd als ik het heb beschreven.

Zo gaat dat in het echte leven. Alles lijkt hoogstonswaarschijnlijk, tot het moment dat het werkelijk gebeurt. Ik heb genoeg ervaring als politiemans en er is genoeg in mijn leven gebeurd om die bewering te ondersteunen. Niets in mijn leven was waarschijnlijk, maar ik ben ervan overtuigd dat dat voor iedereen geldt. De verzameling verhalen die ons maakt tot wat we zijn, is slechts overdreven en ongeloofwaardig tot we onszelf aantreffen op de pagina's met vlekken en ezelsoren waarop het allemaal staat genoteerd.

De Grieken hebben daar natuurlijk een woord voor: mythologie. De mythologie biedt een verklaring voor alles, van natuurlijke fenomenen tot wat er gebeurt als je sterft en op weg bent naar de onderwereld – of een doos lucifers steelt van Zeus. Heel toevallig spelen de Grieken een grote rol in dit verhaal. Misschien wel in elk verhaal, als je er even over nadenkt. Per slot van rekening was het een Griek, Homerus, die de moderne manier om een verhaal te vertellen heeft uitgevonden, ergens tussen het moment dat hij het zicht verloor en – ach, misschien heeft hij zelfs nooit bestaan, ook een verhaal.

Net als bij veel andere verhalen, geldt voor dit verhaal ook dat het er allemaal een stuk beter van wordt als je jezelf eerst iets te drinken inschenkt. Dus, ga uw gang, ik trakteer. Dit rondje is van mij. Zeker, ik ben niet vies van drank, maar eerlijk waar, ik ben geen hopeloos geval. Verre van dat. Ik hoop ooit nog eens op een avond de deur uit te gaan om iets te drinken om de volgende ochtend met geheugenverlies wakker te worden op een stoomboot, op weg naar een bestemming waarvan ik nog nooit heb gehoord.

Dat zal de romanticus in mij wel zijn. Ik heb altijd van reizen gehouden, ook al bleef ik met alle plezier gewoon thuis. Je zou kunnen zeggen dat ik eigenlijk graag wilde ontsnappen. Vooral aan de autoriteiten. Dat geldt nog steeds, om u de waarheid te zeggen, wat maar al te weinig gebeurt. In Duitsland tenminste. De waarheid over mijzelf en die over een heleboel anderen zoals ik. Het verleden is voor ons zoiets als de buitenmuur van de gevangenis. De kans is levensgroot dat we er nooit overheen zullen komen, en natuurlijk zouden ze ons ook nooit moeten toestaan om eroverheen te komen, gezien wie we zijn en alles wat we hebben gedaan.

Maar hoe zou je ooit moeten uitleggen wat er allemaal is gebeurd? Het was een vraag die ik vaak zag in de ogen van Amerikaanse gasten in het Grand-Hôtel du Cap-Ferrat, waar ik tot voor kort conciërge was, als ze zich realiseerden dat ik een Duitser was: hoe is het mogelijk dat jouw volk zo veel anderen heeft kunnen vermoorden? Nu goed, het is als volgt: als je over een grote vismarkt loopt, zie je hoe gevarieerd het leven is en hoeveel afwijkende levensvormen er zijn. Je kunt je moeilijk voorstellen dat sommige van die fantastische, sinistere, glibberige wezens die je daar tentoongespreid ziet, zelfs maar kunnen bestaan. Soms, als ik over de medemens peins, bekruipt mij hetzelfde gevoel.

Ik ben zelf een beetje een oester. Jaren geleden – in januari van 1933 om precies te zijn – is er wat gruis in mijn schelp terechtgekomen dat me sindsdien heeft dwarsgezet. Maar als er een parel in mij huist, is het waarschijnlijk een zwarte parel. Eerlijk, ik heb tijdens de oorlog het een en ander gedaan waar ik niet trots op ben. Dat is niet bijzonder. Zo gaat dat in een oorlog. Iedereen die erbij betrokken raakt, houdt er het gevoel aan over dat hij een crimineel is die slechte dingen heeft gedaan. Met uitzondering van de echte criminelen natuurlijk, er is nog nooit een manier ontdekt om hun geweten wakker te schudden. Al bestaat daar natuurlijk ook weer één uitzondering op. De beul in Landsberg. Als je die de kans geeft, kan hij bijna iedereen in een gewetenscrisis storten.

Officieel hebben we het allemaal achter de rug. Onze nationaalsocialistische revolutie en de verwoestende oorlog die daarvan het gevolg was, zijn verleden tijd en de vrede die we daarna hebben genoten is, op zijn minst dankzij de Amerikanen, bepaald geen

Carthaagse vrede geweest. We zijn al een hele tijd geleden gestopt met het ophangen van mensen, en op vier na zijn al die paar honderd oorlogsmisdadigers die we hebben gepakt en met levenslang hebben opgeborgen in Landsberg, weer op vrije voeten. Ik geloof dat deze nieuwe Bondsrepubliek Duitsland een geweldig land kan worden als we klaar zijn met de wederopbouw. Heel West-Duitsland ruikt pas geverfd en alle openbare gebouwen staan in de steigers. De adelaars en de swastika's zijn al een hele tijd verdwenen, maar zelfs nu nog worden de laatste sporen uitgewist, als Leon Trotski van een oude foto met de communistische partij. In het beruchte Hofbräuhaus in München – daar misschien zelfs wel het fanatiekst – hebben ze hun best gedaan om de swastika's weg te schilderen van de crèmekleurige gewelfde plafonds, al kun je nog steeds zien waar ze hebben gezeten. Als dergelijke restanten – de vingerafdrukken van het fascisme – er niet waren geweest, zou je zo maar kunnen geloven dat de nazi's nooit hebben bestaan en dat de dertien jaar onder Adolf Hitler een afgrijselijke gotische nachtmerrie zijn geweest.

Konden de littekens en sporen die de nazi's hadden achtergelaten op de vergiftigde, tweekleppige ziel van Bernie Gunther maar even gemakkelijk worden uitgewist. Om die reden, en allerlei andere gecompliceerde redenen, ga ik er nu niet verder op in dat ik tegenwoordig alleen echt mezelf kan zijn als ik helemaal alleen ben. Op elk ander moment ben ik iemand anders.

Nu dan, hallo. *Grüß Gott*, zoals we hier in Beieren zeggen. Mijn naam is Christof Ganz.

Er blies een ijskoude wind door de straten van München toen ik die avond naar mijn werk ging. Het was zo'n koude, droge Beierse wind uit de Alpen, snijdend als een scheermes, die je deed verlangen naar een oord waar het warmer was, of naar een betere winterjas, of op zijn minst naar een baan waarvoor je niet om zes uur 's avonds de straat op hoefde. Ik heb vaak genoeg avond- en nachtdiensten gedraaid toen ik in Berlijn bij de Mordkommission werkte, dus ik zou wel gewend moeten zijn aan blauwe vingers en koude voeten, om nog maar te zwijgen van slaapgebrek en een klotesalaris. Dat zijn nachten dat je zou willen dat je niet gedoemd was om in een druk ziekenhuis tot het ochtendkrieken te werken als portier. Je zou bij het vuur moeten zitten in een gezellige bierhal met een grote pul witbier voor je terwijl de vrouw thuis op je wacht, toonbeeld van echtelijke trouw, je doodskleed wevend en plannen smedend om je koffie op smaak te brengen met iets dodelijkers dan een extra schepje suiker.

Natuurlijk, in plaats van nachtportier zou ik mezelf beheerder van het mortuarium moeten noemen, maar in een beschaafd gesprek klinkt het veel beter om jezelf voor te stellen als nachtportier. Bij het woord 'lijkensjouwer' gaan veel mensen zich ongemakkelijk voelen. Vooral mensen die nog leven. Als je echter net zo veel lijken hebt gezien als ik, knipper je echt niet meer met je ogen als je omringd wordt door de dood. Je kunt elk aantal doden aan als je vier jaar hebt doorgebracht in het slachthuis van Vlaanderen. Bovendien was het een baan en aangezien banen een schaars goed zijn in deze tijd, kijk je een gegeven paard niet in de bek, zelfs niet de kreupele knol die mijn oude kameraden in Paderborn ongezien voor mij hadden gekocht voor de poorten van de plaatselijke lijmfabriek. Van hen had ik mijn nieuwe identiteit, vijftig mark en de

baan in het ziekenhuis. Dus tot ik iets beters kon vinden, zat ik eraan vast en zaten mijn klanten met mij opgescheept. Ik heb gelukkig nooit een van hen horen klagen over de behandeling die ze van me kregen.

Je zou zeggen dat de doden wel voor zichzelf zouden kunnen zorgen, maar er gaan natuurlijk in een ziekenhuis op elk moment mensen dood, en als hun dat overkomt, hebben ze een beetje hulp nodig om van de ene plek op de andere te komen. Het lijkt erop dat de dagen dat de patiënten uit het raam werden gegooid voorgoed voorbij zijn. Het was mijn taak om de lijken op te halen uit de ziekenzalen, ze mee te nemen naar beneden, naar het huis der doden en ze daar te wassen in afwachting van de uitvaartondernemers die hen zouden komen ophalen. In de winter deden we geen moeite om de lijken te koelen of in de ruimte te spuiten tegen vliegen. Dat was niet nodig, want het was maar een paar graden boven nul in het mortuarium. Meestal werkte ik alleen en na een maand in het Schwabinger Krankenhaus was ik er, denk ik, zo ongeveer aan gewend – aan de kou, aan de geur, en aan het idee alleen te zijn, maar toch ook weer niet helemaal, als u begrijpt wat ik bedoel. Zo nu en dan kwam een lijk helemaal op eigen kracht in beweging – dat gebeurt soms, meestal een kwestie van lucht – en ik moet toegeven dat zoiets je doet schrikken, al is het misschien niet zo verwonderlijk. Ik was zo lang alleen geweest dat ik tegen de radio was gaan praten. Ik nam tenminste aan dat de stemmen die ik hoorde uit de radio kwamen. In het land dat Luther, Nietzsche en Adolf Hitler heeft voortgebracht weet je dat soort dingen nooit helemaal zeker.

Die avond moest ik naar de spoedpoli om een lijk op te halen dat zelfs Dante niet onberoerd zou hebben gelaten. Een niet-geëxplodeerde bom – naar schatting liggen er nog tienduizenden verspreid over heel München in de grond, wat bouwwerkzaamheden vaak een riskante onderneming maakt – was ontploft in Moosach, daar vlakbij. In een bierhal die de grootste klappen had opgelopen was minstens één man omgekomen en een aantal anderen gewond geraakt. Ik hoorde de bomexplosie net voordat ik aan het werk ging. Het klonk als een staande ovatie in Asgaard. Als het glas in het raam van mijn kamer niet al met plakband bij elkaar werd gehouden tegen de tocht, zou het in scherven hebben gelegen. Geen pro-

bleem dus. Waarom zou je je druk maken over nog eens één Duitser die na al die jaren werd gedood door een bom uit een van de vliegende forten van de Amerikanen?

De dode zag eruit alsof hij op de eerste rij had gezeten in een speciale ring van de hel waar hij was aangevreten door een bijzonder kwaadaardige minotaurus en vervolgens in stukken was gescheurd. Wat hem betreft werd er niet meer gedanst, zijn benen lagen er losjes bij. Hij was bovendien zwaar verbrand, zijn lichaam produceerde een lichte barbecuegeur, wat afschuwwekkend was omdat het tegelijkertijd op een vage onverklaarbare manier appetijtelijk was. Alleen zijn schoenen waren onbeschadigd. De rest – kleren, huid, haar – was een waar schouwspel. Ik waste hem heel zorgvuldig – zijn lichaam was een piñata van glas- en metaalsplinters – en ik deed mijn uiterste best hem nog een beetje toonbaar te maken. Ik stopte zijn nog steeds glanzende Salamanders in een schoendoos, voor het geval een van de verwanten zou komen opdagen om de arme stakker te identificeren. Je kunt veel zeggen naar aanleiding van een paar schoenen, maar dit had geen hopelozere zaak kunnen zijn als hij de laatste twaalf dagen van zijn leven had doorgebracht aan een tros in het stof achter een strijdkar. Het grootste deel van zijn gezicht leek eerder een halve kilo vers fijngehakt hondenvoer, waarbij de plots ingetreden dood de man een dienst had bewezen, al zou ik zoiets natuurlijk nooit hardop zeggen. De genadedood staat nog steeds hoog op de lijst met beladen onderwerpen in het moderne Duitsland.

Geen wonder dat er zo veel geesten rondwaren in deze stad. Sommige mensen komen in hun hele leven nooit ook maar één geest tegen. Ik zie ze voortdurend. Dat zijn bovendien geesten die ik lijk te herkennen. Twaalf jaar na de oorlog was het net alsof ik in een Frankensteinkasteel woonde waar ik, steeds als ik over mijn schouder keek, een melancholisch, klagend gezicht ontwaarde dat ik me min of meer uit het verleden kon herinneren. Vaak leken het oude kameraden, maar zo nu en dan leken ze op mijn arme oude moeder. Ik mis haar heel erg. Soms dachten de andere geesten dat ik zelf een geest was, wat nu ook weer niet zo verrassend was. Ik heb mijn naam veranderd, niet mijn gezicht, jammer genoeg. Bovendien stribbelde mijn hart zo nu en dan tegen, als een klein kind,

zij het dat mijn hart minder jong was. Af en toe sloeg het puur voor de lol een tijdje op hol, alsof het mij wilde laten zien dat zoiets mogelijk was, en om te laten zien wat er zou gebeuren als het ooit zou besluiten er de brui aan te geven en de vermoeiende oude Duitser die ik nu eenmaal was, niet meer overeind te willen houden.

Toen ik na mijn werk thuis het water aan de kook had gebracht voor de kop koffie die ik meestal 's morgens vroeg dronk naast een glas schnaps, besteedde ik extra aandacht aan het dichtdraaien van het gas van mijn tweepits kooktoestel. Gas is net zo explosief als TNT, zelfs het sputterende, dunne spul dat piepend uit de buizen in Duitsland komt. Door het vuile, gele raam kon ik een vijftwintig meter hoge berg met onkruid overwoekerd puin zien, ook zo'n erfenis van de oorlogsbombardementen. Zeventig procent van de gebouwen in Schwabing was verwoest, wat tot mijn voordeel strekte, omdat het het huren van kamers goedkoop had gemaakt. Mijn kamer lag in een gebouw dat op de nominatie stond om te worden gesloopt. Er liep een lange scheur door een muur die zo breed was dat je er een complete oude woestijnstad in had kunnen verbergen. Maar ik hield van die berg puin. Het hield de herinnering in me levend aan hoe mijn leven er tot voor kort had uitgezien. Ik stelde het zelfs op prijs dat er een lokale gids was die toeristen meenam naar de top van die berg als onderdeel van de rondleiding die hij door München verzorgde. Boven op de berg stond een kruis als gedenkteken en je had er een prachtig uitzicht over de stad. Je kon niet anders dan de vindingrijkheid van de man bewonderen. Toen ik klein was, beklom ik regelmatig de toren van de kathedraal van Berlijn – alle 264 treden – en liep ik rond over de trans, alleen vergezeld door duiven, maar het moet gezegd, het is nooit bij me opgekomen daar een carrière op te bouwen.

Ik ben eigenlijk nooit zo gek op München geweest, een stad die altijd zo verzot is geweest op traditionele klederdracht en vrolijk kopersgeschal, vrome rooms-katholieken en nazi's. Berlijn past beter bij mij, niet alleen omdat ik daar ben opgegroeid. München is altijd een stad geweest die schikkelijker en conservatiever was en makkelijker te besturen. Veel meer zo dan de oude Pruisische hoofdstad. Ik leerde München het beste kennen in de jaren meteen na de oorlog toen mijn tweede vrouw Kirsten en ik probeerden een

hotel te runnen op een onmogelijke locatie in Dachau, een voorstad van München. Dachau is nu natuurlijk berucht vanwege het concentratiekamp van de nazi's. Ik voelde me er toen ook al niet thuis. Kirsten overleed en dat maakte het er niet beter op, zodat ik niet lang daarna was vertrokken met het idee dat ik er nooit zou terugkeren, en kijk eens aan, nu ben ik er weer, zonder echte plannen voor de toekomst, in ieder geval geen echte plannen waarover ik mijn mond zou opendoen, voor het geval God zou meeluisteren. Ik ben van mening dat hij niet half zo vergevingsgezind is als veel Beieren je willen doen geloven. Vooral op zondagavond. En zeker niet na Dachau. Maar ik was hier en probeerde optimistisch te zijn, ook al was er geen enkele ruimte voor optimisme – niet in mijn krappe onderkomen – en ik deed mijn best om alles van de zonnige kant te bekijken, ook al leek het wel of dat zonnige aan de andere kant van een heel hoog hek met prikkeldraad lag.

Desondanks putte ik een zekere tevredenheid uit wat ik deed om van rond te komen. Stront ruimen en lijken soppen leek me een passende boetedoening voor wat ik in het verleden heb gedaan. Ik ben politiemann geweest. Geen behoorlijke politiemann, maar een handige duvelstoejager bij de SD voor lui als Heydrich, Nebe en Goebbels. Je zou het zelfs niet eens een ware boetedoening kunnen noemen, zoals die van de oude Duitse vorst Hendrik IV, die de beroemde gang naar Canossa op zijn knieën aflegde om vergiffenis door de paus af te smeken. Maar misschien kon het er als boetedoening mee door. Bovendien waren mijn knieën, net als mijn hart, niet meer wat ze geweest waren. Met kleine stapjes probeerde ik me, net als heel Duitsland, weer enige morele achtenswaardigheid te verwerven. Het kan immers moeilijk ontkend worden dat je met kleine stapjes heel ver kunt komen, zelfs op je knieën.

Om de waarheid te zeggen werkte dat voor Duitsland beter dan voor mij persoonlijk, en dat dankzij *der Alte*. Zo noemden we Konrad Adenauer, de Ouwe, omdat hij al drieënzeventig was toen hij werd benoemd als eerste naoorlogse kanselier van West-Duitsland. Op zijn eenentachtigste was hij nog steeds in functie en leider van de christendemocraten, en, tenzij je behoorde tot een extremistische Joodse groepering als Etsel, die meer dan eens had geprobeerd de Ouwe te vermoorden, moest je toegeven dat hij best

aardig werk had geleverd. Er waren al mensen die spraken van ‘het wonder aan de Rijn’ en dan hadden ze het niet over de heilige Albanus van Mainz. Dankzij de combinatie van het Marshallplan, een lage inflatie, een razendsnelle groei van de industrie en domweg keihard werken deed Duitsland het nu in economisch opzicht beter dan Engeland. Dat verbaasde me niet echt. De Engelsen zijn veel dwarser dan goed voor hen is. Na het winnen van twee wereldoorlogen dachten ze dat de wereld hun iets verschuldigd was. Misschien was het echte wonder wel dat de rest van de wereld de Duitsers vergeven lijkt te hebben dat ze een oorlog zijn begonnen die aan veertig miljoen mensen het leven heeft gekost – dat alles ondanks het feit dat de Ouwe het denazificatieproces had afgebroken en een amnestiewet had afgekondigd voor onze oorlogsmisdadigers, wat ook verklaarde waarom er nog steeds een door iedereen gedeelde achterdocht heerste dat veel nazi’s van weleer nu opnieuw hoge bestuursfuncties bekleedden. Ook daarvoor had de Ouwe een goede verklaring: je moest ervoor zorgen dat je genoeg schoon water had voordat je het vuile oude water weggooid.

Daar moest ik het wel mee eens zijn, ik verdiende immers mijn geld met het wassen van lijken.

Natuurlijk was mijn emmer met meer vuil water gevuld dan de emmer van de meeste anderen en ik koesterde mijn recente relatieve onzichtbaarheid boven alles. Net als Garbo in *Grand Hotel* wilde ik alleen zijn en had ik meer op met de anonimiteit dan met het kleine baardje dat ik had laten staan om dat obscure bestaan te verwezenlijken. De baard had een geelgrijze kleur, lichtelijk metaalachtig, en deed me er wijzer uitzien dan ik werkelijk ben. Ons leven krijgt natuurlijk gestalte door de keuzes die we maken en vooral door de foute keuzes. Maar het idee dat de sterke arm der wet mij was vergeten, en dan vooral de belangrijkste veiligheids- en inlichtingendiensten op de wereld, deed me goed, om het maar eens zacht uit te drukken. Mijn leven zag er goed uit op papier. Dat was inderdaad de enige plek waar het erop leek of ik mijn leven welbesteed had, wat voor iemand die jarenlang zelf politieman was geweest, op zich bedenkelijk was. En dus besteedde ik regelmatig een deel van mijn vrije tijd aan het invullen van het leven van Christof Ganz, nam ik de kale feiten van zijn verleden door en be-

dacht ik dingen die hij had gedaan en bereikt. De plaatsen waar ik was geweest, de banen die ik had gehad, en bovenal de dienstplicht die ik had vervuld voor het *Drittes Reich*. Net zoals iedereen had gedaan in het nieuwe Duitsland. Ja, we hebben allemaal veel creativiteit aan de dag moeten leggen bij het schrijven van onze naoorlogse cv's, ook veel christendemocraten, zo lijkt het.

Ik dronk nog een tweede glas bij mijn ontbijt, alleen om me in slaap te helpen natuurlijk, en ging naar bed, waar ik droomde van gelukkiger tijden, al kan dat net zo goed een gebed zijn geweest dat gericht was aan de god van de zwarte wolk, die daar hoog in de hemelen huist. Er wordt nooit op gebeden gereageerd, dus is het moeilijk om het verschil aan te geven.